

Gegoten gips: kunst of ambacht?

Congres 22-23-24 November 2023 Maastricht
Zuyd Hogeschool | Rocaille | Stichting Het Nederlandse Interieur

De kunst van het gieten van gips:
de groeiende belangstelling voor de interieur- en reproductiepraktijken.

Inleiding

De afgelopen jaren zijn gegoten gipsornamenten en -figuren weer in de belangstelling komen te staan. Gipscollecties van bijna 200 jaar oud worden afgestoft en krijgen zo opnieuw hun plaats in de kunstgeschiedenis. Daarbij zijn oude gegoten bouwornamenten inmiddels aan onderhoud, vervanging of restauratie toe. In binnen- en buitenland gaat steeds meer aandacht uit naar behoud van gipscollecties van allerlei aard. Onlangs in een symposium in 2021 in Lissabon “The Art of Plaster - between creation and reproduction - study and preservation”. In Maastricht besteedde Bureau Europa aandacht aan het thema met de expositie Stucco Storico in 2019. In 2015 is in Berlijn gedurende “Casting, a way to embrace the digital age in an analogue fashion” uitgebreid en heel divers op dit onderwerp ingegaan.

Het doel van het congres en de tentoonstelling is om nationaal als internationaal aandacht te creëren voor de toepassing van gegoten gips in drie verschijningsvormen: het bouwornament, de gipsmodellen voor het kunst(ambachtelijk) onderwijs en de gipsmallen in de keramische industrie. Ook hedendaagse toepassingen in de bouw en in het interieur, in het kunstonderwijs en in de keramische productie komen aan bod.

Het gebruik van gietmallen voor het maken van ornamenten voor het interieur gaat terug tot in de Romeinse tijd. Vanaf de Renaissance zien we het gebruik van gietmallen om repeterende elementen op wanden en plafonds te vervaardigen weer toenemen. Door de gegoten bouwornamentiek industrieel te gaan vervaardigen, neemt de toepassing hiervan in de 19e eeuw een geweldige vlucht. Dit is terug te vinden in talloze interieurs in de 19e en vroege 20e eeuw.

Gips wordt ook gebruikt om van tal van objecten tot en met mens en dier afgietsels te maken. Voor de bestudering van kunstvoorwerpen worden vanaf de Renaissance collecties aangelegd. In Maastricht is een grote beeldencollectie binnen de Zuyd Hogeschool bewaard gebleven. In 2023 bestaat deze collectie 200 jaar. Reden genoeg aandacht voor deze rijke collectie te vragen. Tot op de dag van vandaag worden er gegoten afgietsels gemaakt in onder andere Parijs, Londen, Brussel en Berlijn. De universiteiten van bijvoorbeeld Lissabon, Montpellier en Straatsburg kunnen op grote collecties bogen en bouwen er ook delen van hun curriculum omheen.

Gipsen mallen spelen ook een rol bij de productie van keramiek. Bij het op gang komen van de industrialisatie worden er twee soorten gipsen mallen in gebruik genomen. Drukmallen en gietmallen. Gipsen mallen zijn voor beide procedés bijzonder praktisch omdat het gips water opneemt uit de klei of uit de gietklei en zo het proces van drogen versnelt. Tot op de dag van vandaag worden gipsen mallen ingezet bij het vervaardigen van keramische voorwerpen. In het kunstnijverheidsonderwijs (vormgeving/design) kan een keramiek- en een gipswerkplaats niet ontbreken.

De deelonderwerpen binnen het congres

De bouwornamentiek

Repeterende bouwornamentiek in gips leent zich uitstekend voor prefabricage. Ingegeven door het feit dat het meer tijd kost om repeterende elementen ter plaatse te modelleren dan elementen eerst in mallen af te gieten en daarna te plaatsen/plakken.

Vanaf de Romeinse tijd treffen we in het interieur gegoten lijsten en ornamenten aan. In de loop der eeuwen heeft dit een geweldige rijkdom aan interieurdecoraties opgeleverd die onlosmakelijk zijn verbonden met de architectuur van het interieur: textuur, ritmiek, verbeelding, decoratie, vormgeving, variatie. Houten contramallen werden gebruikt voor repeterende elementen. De zoektocht naar het gebruik van flexibele, rekbaar materialen, om dan ook niet-zelflossende ornamenten af te kunnen mallen, levert in de loop van 18^e eeuw resultaten op. Eerst werd er nog lijm en gelatine als flexibele materialen gebruikt, later ook latex. In de 20e eeuw gevolgd door kunstrubbers en siliconen.

Vanaf de tweede helft van de 18e eeuw zijn er ateliers die zich gaan toeleggen op de industriële vervaardiging van gegoten bouwornamentiek in onder andere gips. Een van de eerste- en nog bestaande- ateliers is Jackson & Sons in Londen. Rond 1800 verschijnen ateliers in Berlijn, de school van Schinkel navolgend, Joseph Beunat in Parijs en in Amsterdam Silberling en Bennewitz & Co. in de tweede helft van de 19e eeuw. Middels voorbeeldbladen en catalogi worden deze bouwornamenten soms tot op de dag van vandaag in de markt gezet.

Tijdens het komende congres zal op de eerste dag zowel naar de toepassingen in het verleden worden gekeken als naar het hedendaagse gebruik van de gegoten bouwornamentiek in het interieur. Ook zal aandacht besteed worden aan nieuwe ontwikkelingen die op dit vakgebied plaatsvinden in binnen- en buitenland waaronder 3D-printing.

De gegoten gipsen beelden

De collecties met afgegoten objecten zijn divers en komen op dag twee van het congres aan bod. Denk aan de verzamelingen voor het kunst(nijverheid)onderwijs, de museale collecties en collecties afkomstig uit kunstenaarsateliers. De museale collecties kunnen bestaan uit bijvoorbeeld beelden en architectuurfragmenten uit verschillende kunsthistorische perioden zoals bijvoorbeeld de klassieke periode. Hetzelfde geldt ook voor de collecties voor het kunst(nijverheid)onderwijs. Deze laatste zijn wel veel diverser en bevatten ook architectuurfragmenten en anatomische modellen. De collecties die direct afkomstig zijn uit de ateliers van kunstenaars tonen iets totaal anders: het zijn vaak afgietsels van die studies die de kunstenaar voor een langere periode wilde behouden.

De tweede dag van de conferentie staat in het teken van de vragen die bij deze collecties horen. De focus zal liggen op het uitwisselen van ervaringen van de mensen die met deze collecties werken: conservatoren, restauratoren, docenten en studenten. Het gaat dan over de aard en opbouw van de collectie en het conserveren en restaureren. Maar ook: welke smaak geeft een collectie weer? Welke functie hebben de gipsen in de museumcollectie, voor cultureel erfgoed, welke context in de sculptuurgeschiedenis? Wat te doen met een kunstenaarsatelier? Hoe zien we processen van creativiteit terug in de gipsen? Thema's over wat oud en waardevol is, wat nieuw en verrassend is, en de wisselende appreciatie van de collecties in de tijd, komen zo ook aan bod. Ook behandelen we het uitwisselen van ervaringen, de "do's" en "don'ts" en de "best practices" bij het toegankelijk maken van de collecties voor het publiek. Uiteindelijk gaat het om de continuïteit van deze collecties en om de bewustwording in het beheer, gebruik en de ontwikkeling, zowel in Nederland als in de omringende landen.

De gipsen gietmallen

De derde dag van de conferentie richt zich op de gipsen gietmallen van de maakindustrie. Overal waar er aardewerk en porselein geproduceerd werd, zijn de gipsen mallen vanaf de tweede helft van de 19e eeuw een onmisbaar onderdeel van het productieproces. Naast het aardewerk en het porselein zelf zijn ook collecties gipsen mallen bewaard gebleven. Thema's in dit congres zullen zijn: het productieproces, de historische ontwikkeling en het ontwerp van de mallen. Daarin past ook de rol van de mallen die in de ontwikkeling van de aardewerk- en porseleinindustrie hebben gespeeld. Tenslotte de rol die de gipsen mallen vandaag de dag nog in de industrie spelen en die zij in het hedendaagse design-onderwijs vervullen. Een ander thema is hoe er omgegaan kan worden met de bewaard gebleven collecties: educatie, presentatie, museaal en interactief. Ook hier geldt dat bewustwording van het bestaan van dergelijke collecties in binnen- en buitenland een bijdrage kan leveren aan het behoud en ontwikkeling van kennis

Het congres

Op het congres zullen de bovengeschetste onderwerpen worden uitgediept. De thematische lijnen die in alle deelonderwerpen naar voren kunnen komen zijn:

- historisch besef / kunsthistorie
- productie
- onderwijs, studiecollections
- conservering, restauratie
- expositie, museaal, digitaal
- nieuwe mogelijkheden

De officiële talen voor het congres zijn Nederlands en Engels.
Er wordt geen gebruik van tolken gemaakt.

Organiserend comité

Marjan Melkert MSc, Zuyd Hogeschool

Valentijn Carbo MA, Stichting Het Nederlandse Interieur

Dr. Wijnand Freling, Rocaille B.V.

Wetenschappelijk comité***Alle onderdelen***

Remco Beckers MSc, Curator / Projectcoördinator / Bureau Europa Platform voor architectuur & design

Marta Costa Frade PhD, Faculdade De Belas-Artes Universidade De Lisboa

Dr. Wijnand Freling, Rocaille B.V.

Marjan Melkert MSc, Conservator Academische Gipsotheek, Maastricht Institute of Arts

De bouwornamentiek

Professor dr. Johan de Haan, Senior Conservator Museum Paleis Het Loo

Dr. Eloy Koldewey, Senior Specialist Historische Interieurs Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/ Universiteit Utrecht

Dr. Pieter Vlaardingerbroek, Architectuurhistoricus Monumenten en Archeologie Gemeente Amsterdam

De gegoten gipsen beelden

Drs. René van Beek, Conservator van de Klassieke wereld, Allard Pierson, Universiteit Van Amsterdam

Dr. Dick van Broekhuizen, Hoofd collecties en onderzoek, museum Beelden aan Zee

Marjet van de Weerd MSc, Raad van Advies van de Academische Gipsotheek, Maastricht Institute of Arts.

De Gipsen Gietmallen

Dr. Serge Langeweg, Coördinator Collectie & erfgoed Discovery Museum

Dr. Claartje Rasterhoff, Assistant professor Cultural Policy & Management at FASoS and director of the Maastricht Centre for Arts & Culture, Heritage and Conservation of the Maastricht University.

Call for papers

Wie geïnteresseerd is om een inhoudelijke bijdrage te leveren aan dit congres wordt uitgenodigd een abstract in het Engels of Nederlands te sturen van maximaal 400 woorden, inclusief titel en naam, vergezeld van een kort CV van maximaal 50 woorden, aan:

papers@castedplaster.nl uiterlijk **op 30 mei 2023**.

Uiterlijk 30 juni 2023 wordt de keuze van het comité bekend gemaakt aan de deelnemers.

De finale tekst

De teksten voor publicatie in e-book en in print moeten binnen zijn op 1 oktober 2023, voor peer review. Evaluatiecriteria zijn: relevantie voor het deelthema (0-3 uit 8), kwaliteit van het voorstel (0-3 uit 8), consistentie, formaliteit en helderheid in schrijfstijl (0-2 uit 8).

Algemene regels

Tekst bestaat uit maximaal 5.000 woorden – alles inclusief (titels, auteurs, abstracts, tekst, afbeeldingsbeschrijvingen, maximaal 6 full colour afbeeldingen, voetnoten en verwijzingen).

Format

- Helvetica Neue puntgrootte 12, justified, regelafstand 1,2, geen witregels tussen de alinea's.
- Maximaal vijf trefwoorden in het Nederlands of in het Engels.
- Gelieve het abstract in het Nederlands of in het Engels in 50/60 woorden bij te voegen.

Verantwoordelijkheid voor royalty's en toestemming voor het gebruik van afbeeldingen van derden ligt bij de auteurs. Voor het samenstellen en uitgeven van de publicatie heeft de organisatie de toestemming van de auteurs verkregen om de tekst en afbeeldingen zonder verdere vergoedingen te mogen gebruiken.

Verwijzingen

APA 7th Referencing.

Informatie

Op de website www.castedplaster.nl staat meer informatie over de deelthema's en een beknopte literatuurlijst. Voor andere informatie, mail naar info@castedplaster.nl.